

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา มี ๔ คู่ ๘ จำพวก คือ ผู้ดำรงอยู่ในโสดาปัตติมรรค-โสดาปัตติผล สกทาคามิมรรค - สกทาคามิผล อนาคามิมรรค - อนาคามิผล อรหัตตมรรค - อรหัตตผล^๑ พระโสดาบัน เป็นพระอริยบุคคลขั้นต้น ผู้ถึงกระแสที่จะนำไปสู่นิพพาน หรือพระอริยบุคคลผู้ได้บรรลุโสดาปัตติผล^๒ พระโสดาบันเป็นบุคคลที่สำคัญ เพราะเป็นอริยบุคคลแรกที่เห็นพระนิพพานครั้งแรกก่อนอริยบุคคลอื่น พระพุทธเจ้าได้ตรัสเน้นถึงคุณค่า และความสำคัญของพระโสดาบันไว้มากมาย เช่น ตรัสว่าการบรรลุโสดาปัตติผล ดีกว่าการได้ไปสวรรค์ ประเสริฐกว่าการได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ประเสริฐกว่าการได้มานสมบัติ ศาสดาผู้นำศาสนาที่มีสาวกมากมาย เป็นผู้ปราศจากกามราคะ ด้วยกำลังเจโตวิมุตติ ประกอบด้วยกรุณาคุณ สอนนลัทธิเพื่อเข้าร่วมกับพรหม ทำให้สาวกไปสวรรค์มากมาย นับเป็นผู้ประเสริฐมากอยู่แล้ว บุคคลผู้เป็นพระโสดาบัน แม้ยังมีกามราคะอยู่ ก็ประเสริฐยิ่งกว่า^๓ ดังพุทธพจน์ในธรรมบทว่า “โสดาปัตติผลประเสริฐกว่าความเป็นเอกราชในแผ่นดิน กว่ากันไปสู่สวรรค์ หรือกว่าความเป็นใหญ่ในโลกทั้งปวง”^๔

นอกจากนั้น พระโสดาบัน ยังเป็นผู้มีคติที่แน่นอน จะไม่มีทางตกต่ำไปเกิดในอบายภูมิทั้ง ๔ ไม่มีทางตกต่ำไปสู่นรก หรือภพภูมิที่ต่ำกว่ามนุษย์^๕ และสามารถทำที่สุดแห่งทุกข์ คือ บรรลุอรหัตตผล

^๑ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๓/๓๔๑, อภิ.ปุ. (ไทย) ๒๖/๒๐๗/๒๒๙.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๓๕๒.

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๔๐๐.

^๔ ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๗๘/๘๘.

^๕ ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๑๑/๑๒.

ในวันข้างหน้าอย่างแน่นอน^๖ ภายในเวลาไม่เกิน ๗ ชาติ^๗

พุทธสาวกโสดาบันที่เป็นคฤหัสถ์จำนวนมากมายในพุทธกาล ดำเนินชีวิตที่ดั่งาม ชอบด้วยศีลธรรม อยู่ท่ามกลางสังคมของชาวโลก มีชีวิตครอบครัวที่เป็นสุข บำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชน แก่พระศาสนา และแก่บ้านเมือง มีชีวิตประวัติดีเป็นที่น่ายึดถือเป็นแบบอย่าง^๘ เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐี และวิสาขามหาอุบาสิกา ทั้งสองท่านเป็นผู้ที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องในฐานะเอตทัคคะด้านการถวายทาน ท่านได้สร้างวัดเป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ สร้างเสนาสนะ อุปถัมภ์บำรุงสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ ถวายภัตตาหารแด่ภิกษุสงฆ์ทุกวัน^๙ ไปวัดฟังธรรมทุกวัน ทั้งยังได้ช่วยชำระอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในคณะสงฆ์ รักษาศีล ๕ ไม่บกพร่อง รักษาอุโบสถทุกวันพระ ปฏิบัติธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านปกป้องเชิดชู เผยแผ่ และอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา อีกทั้งเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยคุณธรรม ๖ ประการ คือ เป็นผู้ที่ไม่เสื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ มีอริยศีล อริยญาณ และมีอริยวิมุตติ^{๑๐}

นอกจากนี้ ยังมีคฤหัสถ์ชายหญิงหลายท่านที่บรรลุลหิตเป็นโสดาบัน ดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องกับครอบครัว สังคม และประกอบสัมมาชีพ เช่น ชีวกโกมารภัจ์ สุปปาวสาโกถียธิดา ขุชชุตตรา^{๑๑} รวมทั้งพระเจ้าพิมพิสาร อทินนปุพพะพราหมณ์ นางสารีพราหมณ์ มารดาของพระสารีบุตร นางเปสการีพราหมณ์ ลูกสาวพราหมณ์ในเมืองพาราณสี นางเปสการ ธิดานายช่างหูก นางสิริมาหญิงนครโสเภณี นางรัชขุมาลา ทาสีของพราหมณ์ในหมู่บ้านคยา นางปุนณทาสี ทาสีของเศรษฐีเมืองราชคฤห์ นายพราณกุกกุฏมิต ผู้มีภรรยาเป็นโสดาบัน และต่อมาได้เลิกทำปาณาติบาต

ในสมัยพุทธกาลนั้น กิจของพระอริยสาวกที่สำคัญมี ๒ อย่าง คือ ถวายทานในกาลก่อนเวลาฉันอาหาร ภายหลังฉันอาหารแล้ว ท่านมักจะถือเครื่องสักการบูชา มีของหอม ดอกไม้ เป็นต้น ถวายไทยธรรม มีผ้า เกล็ด และน้ำปานะ เป็นต้น เพื่อต้องการฟังธรรม^{๑๒}

^๖ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๗, ๑๕๘, ๓๓๐/๑๖๖, ๑๐๓, ๒๕๘, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๔๘/๒๖๖, ที.ส. (ไทย) ๙/๓๗๓/๑๕๖.

^๗ ขุ.ข. (ไทย) ๒๕/๙/๑๒.

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๓๗๑.

^๙ อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๔๙, ๒๕๙/๓๑ - ๓๒, ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๕๓/๔๓, ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑, ๑๘/๔ - ๕, ๑๔๔, ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๑๐.

^{๑๐} อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๑๑๙ - ๑๓๙/๖๔๑ - ๖๔๒.

^{๑๑} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๒ - ๒๖๗/๓๑ - ๓๓.

^{๑๒} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๕.

พระพุทธองค์ตรัสว่า ในการบรรลุลุทธมนั้น ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ย่อมไม่มีความแตกต่างกัน เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว คฤหัสถ์ผู้มีจิตหลุดพ้น กับภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้น ต่างก็มีความหลุดพ้นเหมือนกัน ^{๑๓} คฤหัสถ์ส่วนใหญ่ผู้บรรลุลุทธมนได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า พระองค์แสดงอนุปพุทธานุภาพ ๕ คือ ทานกถา สีลกถา สัคคกถา กามาทินวกถา และเนกขัมมานิสังกถา เพื่อขัดเกลาอหังคารของผู้นั้น ให้มีจิตที่สงบ อ่อนโยน ปราศจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน ผ่องใส แล้วทรงแสดงอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เพื่อให้คฤหัสถ์นั้นเกิดดวงตาเห็นธรรม ดังพระพุทธองค์ทรงแสดงแก่พระเจ้าพิมพิสาร ^{๑๔} อนาถบิณฑิกเศรษฐี ^{๑๕} เป็นต้น ตลอดทั้งยังมีหลักธรรมอื่น ๆ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงตามจริตของผู้ฟัง เช่น ทรงแสดงแก่นางอุตตรา และนางสิริมา ด้วยพระคาถาว่า “บุคคลพึงชนะคน โกรธด้วยความไม่โกรธ พึงชนะคนไม่ดีด้วยความดี พึงชนะคนตระหนี่ด้วยการให้ พึงชนะคนพูดเหลวไหลด้วยคำสัตย์” ^{๑๖} ซึ่งสิ่งเหล่านั้นเป็นเรื่องที่น่าศึกษามาก ถึงแม้ว่าการศึกษาชีวประวัติของพุทธสาวกครั้งพุทธกาลที่จะแสดงให้เห็นว่าแต่ละท่านมีลักษณะการทำงานที่ต่างจากคนสามัญอย่างไร มีขอบเขตกิจกรรมแค่ไหนเพียงใด ยากที่จะหารายละเอียดได้ครบถ้วน ^{๑๗} ก็ยังเป็นสิ่งท้าทายให้ทำการศึกษาค้นคว้ายิ่งขึ้น

ในการปฏิบัติเพื่อบรรลุลุทธมนนั้น พระพุทธองค์ทรงสอนให้ปฏิบัติตามแนวทางที่พระองค์สอน คือ การปฏิบัติชอบ ปฏิบัติถูกต้อง ดังพุทธพจน์ว่า “เราไม่สรรเสริญการปฏิบัติผิดของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต จริงอยู่ คฤหัสถ์หรือบรรพชิตผู้ปฏิบัติผิดชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติผิด ไม่ยังกุศลธรรมเครื่องนำออกจากทุกข์ให้สำเร็จ เพราะเหตุแห่งอธิกรณ์คือการปฏิบัติผิด เรากล่าวสรรเสริญการปฏิบัติชอบของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต จริงอยู่ คฤหัสถ์หรือบรรพชิตผู้ปฏิบัติชอบชื่อว่าเป็นผู้ยังกุศลธรรมเครื่องนำออกจากทุกข์ให้สำเร็จ เพราะเหตุแห่งอธิกรณ์คือการปฏิบัติชอบ” ^{๑๘} และเมื่อปฏิบัติได้ถูกต้องแล้ว ไม่ว่าจะปราชญ์ แพศย์ ศูทร คนจัณฑาล และคนเทษยะ ผู้ปรารถนาความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ มีความบากบั่นอยู่เป็นนิตย์ ย่อมถึงความหมดจดอย่างยิ่งได้ ^{๑๙} ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาค้นคว้าเพื่อที่จะสามารถปฏิบัติได้ถูกต้องตามที่พระพุทธองค์สั่งสอน

^{๑๓} ส.ม. (บาลี) ๑๙/๑๐๕๐/๓๕๗, ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๕๐/๕๗๖.

^{๑๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๖/๖๗ - ๖๘.

^{๑๕} วิ.จุ. (ไทย) ๗/๓๐๕/๑๑๔ - ๑๑๕, ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๑/๑๕๑.

^{๑๖} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๒๓/๑๐๒.

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๒๕๕.

^{๑๘} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๖๓/๕๘๔.

^{๑๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๙๓/๒๗๓.

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิถีชีวิตของคฤหัสถ์ผู้เป็นโสดาบันทั้งหลายว่า ท่านเหล่านั้นมีชีวประวัติอย่างไร มีวิธีการดำเนินชีวิตอย่างไร มีการบรรลุลุทธิธรรมอย่างไร และพึงธรรมจากท่านใด ด้วยหลักธรรมข้อใด ทั้งนี้ เพื่อที่จะได้สรุปวิเคราะห์และประยุกต์วิถีชีวิตของคฤหัสถ์ผู้เป็นโสดาบันดังกล่าวมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องของคฤหัสถ์ในสังคมไทยของผู้ที่มีเป้าหมายจะเป็นโสดาบันต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของคฤหัสถ์ผู้เป็นโสดาบันในสมัยพุทธกาล
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการบรรลุลุทธิธรรมเป็นโสดาบันของคฤหัสถ์
- ๑.๒.๓ เพื่อประยุกต์วิถีชีวิตของคฤหัสถ์ผู้เป็นโสดาบันในสมัยพุทธกาลมาใช้ในสังคมไทย

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาชีวประวัติ วิธีการดำเนินชีวิต การบรรลุลุทธิธรรม วิถีปฏิบัติเพื่อการบรรลุลุทธิธรรม และหลักธรรมที่ได้พึงก่อนการบรรลุของคฤหัสถ์ที่เป็นโสดาบันในสมัยพุทธกาล และหาแนวทางนำมาปรับใช้ในสังคมไทย โดยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และอรรถกถาพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลัก

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ วิถีชีวิตของคฤหัสถ์ผู้เป็นโสดาบันในสมัยพุทธกาลเป็นอย่างไร
- ๑.๔.๒ คฤหัสถ์บรรลุลุทธิธรรมเป็นโสดาบันอย่างไร ด้วยหลักธรรมใด
- ๑.๔.๓ วิถีชีวิตของคฤหัสถ์ในสังคมไทยที่จะนำไปสู่ความเป็นโสดาบันควรจะเป็นอย่างไร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

วิถีชีวิต หมายถึง รูปแบบหรือแนวทางการดำเนินชีวิตของคนในสังคม การใช้ชีวิตประจำวัน ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คนในแต่ละสังคม

คฤหัสถ์ หมายถึง ผู้ครองเรือน ชาวบ้าน ในที่นี้ ได้แก่ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ข้าราชการ เศรษฐี พ่อค้า ประชาชนทุกวรรณะ ที่ไม่ใช่ชนกบวช เฉพาะผู้ที่เป็นชาวพุทธ

โสดาบัน หมายถึง ผู้ถึงกระแสที่จะนำไปสู่พระนิพพาน หรือพระอริยบุคคลผู้ได้บรรลุโสดาปัตติมรรค - ผล

วิถีชีวิตของคฤหัสถ์ผู้เป็นโสดาบัน หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือน ซึ่งถึงกระแสนี้จะนำไปสู่พระนิพพาน อยู่ในกรอบของการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มีศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัย มีศีล ๕ บริบูรณ์ มีการทำทาน และรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. เอกสาร

๑.๖.๑ พร รัตนสุวรรณ ได้กล่าวถึงโสดาบัน ไว้ในหนังสือเรื่อง “พระอริยบุคคล” ว่า พระโสดาบันละสังโยชนได้เด็ดขาดจากสันดาน ๓ อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส ผู้ที่เป็นโสดาบันแล้วก็คงยังทำหน้าที่ของตนตามปกติ เช่น พระเจ้าพิมพิสาร พระองค์ได้สำเร็จเป็นโสดาบัน จากการได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า ก็ไม่ได้สละราชสมบัติออกบวช หรือเลิกปกครองประเทศ นางวิสาขามหาอุบาสิกา อนาถบิณฑิกเศรษฐี และพระอริยบุคคลอื่น ๆ ที่เป็นฆราวาสก็ยังคงทำงานประกอบอาชีพ เช่น ทำการค้าขาย หรือประกอบกิจการเหมือนเดิม หรือหญิงสาวคนหนึ่งเป็นโสดาบัน แต่ได้สามีเป็นนายพราน เมื่อสามีออกป่าล่าสัตว์ ก็จัดเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์ให้ และเมื่อได้นื้อสัตว์มา ก็ช่วยจัดการให้ เช่น ทำอาหาร หรือจัดให้เอาไปขาย เป็นต้น^{๒๐}

สรุปว่าคฤหัสถ์ผู้เป็นโสดาบัน ซึ่งละสังโยชน ๓ ได้เด็ดขาดแล้ว ก็ยังปฏิบัติภารกิจของตนตามปกติ และประกอบอาชีพตามเดิม ไม่จำเป็นต้องออกบวชแต่ประการใด

ข. วิจัย/วิทยานิพนธ์

๑.๖.๒ พระมหารุ่ง ปญญาวุฑโฒ (แรกชำนาญ) ได้กล่าวถึงโสดาบัน ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สถานภาพ คุณสมบัติ และบทบาทของพระโสดาบัน” ผลการวิจัยพบว่า พระโสดาบันเป็นบุคคลในอุดมคติของพระพุทธศาสนา ความเป็นพระโสดาบันไม่จำกัดเพศ ทั้งชายและหญิงสามารถเป็นพระโสดาบันได้ ถ้ามีความมุ่งมั่นศึกษาและปฏิบัติไตรสิกขาให้ครบบริบูรณ์ พระโสดาบันสามารถละกิเลส คือ สังโยชน ๓ เบื้องต้นได้เด็ดขาด และมีคุณสมบัติหลายประการ เช่น อริยวัฑฒิ วุฒิธรรม และธรรมทาส คฤหัสถ์ผู้เป็นโสดาบันมีการดำรงชีวิตที่แตกต่างจากปุถุชน อนาถบิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นผู้เข้าถึงและมั่นคงในพระรัตนตรัย ดำเนินชีวิตอยู่ในกรอบศีลธรรม ตั้งอยู่ในเบญจศีลอย่างมั่นคง ประพฤติ

^{๒๐} พร รัตนสุวรรณ, พระอริยบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๔๘), หน้า ๓, ๔๙, ๕๒.

ปฏิบัติฆราวาสธรรมตลอดกาล เพียรสร้างบุญกิริยาวัตถุเนื่อง ๆ คือ ทานมัย สীลมัย และ ภาวนามัย และเป็นกำลังสำคัญในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา^{๒๑}

๑.๖.๓ พระมหาอำนาจ อานนโท (จันทรเปล่ง) ได้กล่าวถึงการบรรลุลหรรณไว้ใน วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเรื่องการบรรลุลหรรณในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า สิ่งสำคัญของการบรรลุลหรรณ คือ การศึกษาหลักธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ โดยเฉพาะ โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการบรรลุลหรรณโดยเฉพาะ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ในวาระต่าง ๆ กัน เพื่อให้เหมาะกับจริตนิสัยของแต่ละบุคคล ผู้ปฏิบัติ จะถือหลักธรรมหมวดไหนในการปฏิบัติก็สามารถบรรลุลหรรณได้เช่นเดียวกัน เปรียบเหมือนแม่น้ำ ทุกสายย่อมไหลลงสู่มหาสมุทร ฉะนั้น การปฏิบัติธรรมตามหมวดธรรมใดย่อมนำไปสู่การบรรลุลหรรณได้ ฉะนั้น การปฏิบัติธรรมนั้นมี ๒ วิธี คือ สมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งจะต้องปฏิบัติควบคู่ กันไป ผลของการบรรลุลหรรณมี ๔ ระดับ คือ โสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตตผล ซึ่งผลของการบรรลุลหรรณแต่ละระดับ สามารถจัดกิเลสได้ตามลำดับ ตั้งแต่กิเลสอย่างหยาบไปจนถึง กิเลสอย่างละเอียด สภาวะของการบรรลุลหรรณและช่วงจังหวะในการบรรลุลหรรณนั้นมีความแตกต่างกัน แล้วแต่ประสบการณ์และภูมิหลังของแต่ละบุคคล แต่ที่เหมือนกัน คือ ทุกคนล้วนมองเห็นความจริง ของสรรพสิ่งว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่มีตัวตนไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นเราเป็นของเรา ทุกสิ่งเป็นไปตาม เหตุปัจจัย ไม่มีใครบังคับบัญชาได้^{๒๒}

๑.๖.๔ สุนทรี สุริยะรังษี ได้กล่าวถึงบทบาทของอุบาสิกาสีกาผู้ได้รับเอตทัคคะ ไว้ใน วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีอุบาสิกาสีกาผู้ได้รับเอตทัคคะ” ผลการวิจัยพบว่า อุบาสิกาสีกาผู้ได้รับ เอตทัคคะทั้ง ๑๐ คน มีคุณสมบัติของอริยชน ๔ ประการ คือ ศรัทธา ศีล สุตะ และปัญญา มีความ ขยันทำงานเลี้ยงชีพ ได้ทรัพย์โดยสุจริต ใช้จ่ายอย่างเผื่อแผ่ รับผิดชอบต่อชีวิตผู้อื่น ใช้ทรัพย์เป็น ประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา มีปัญญาพอที่จะทำทานให้รอดพ้น ไม่ตกเป็นทาสของทรัพย์สมบัติและ

^{๒๑} พระมหารุ่ง ปัญญาวิทู (แรกชำนาญ), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์สถานภาพ คุณสมบัติ และ บทบาทของพระโสดาบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า บทคัดย่อ, ๔๕ - ๕๐.

^{๒๒} พระมหาอำนาจ อานนโท (จันทรเปล่ง), “การศึกษาเรื่องการบรรลุลหรรณในพระพุทธศาสนา เถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า บทคัดย่อ.

โลกามีสอื่น ๆ เป็นอยู่ด้วยจิตเบิกบาน มีทุกข์บางเบา อุบาสิกาเอตทัคคะทั้ง ๑๐ คน มีบทบาทในการอุปถัมภ์พระสงฆ์ และบทบาทในการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคง ^{๒๓}

๑.๖.๕ สีนชัย วงษ์จำนงค์ ได้กล่าวถึงคฤหัสถ์ผู้เป็นพระอริยบุคคล ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาคติภพของคฤหัสถ์ผู้เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า การบรรลุธรรมของคฤหัสถ์กับบรรพชิตไม่มีความแตกต่างกัน คฤหัสถ์ส่วนมากจะได้ฟังอนุพุทโธภา และอริยสัจ ๔ จากพระพุทธเจ้า หรือจากพุทธสาวก แล้วได้พัฒนาจิตตามหลักไตรสิกขา จนสะกิดใจได้หมดสิ้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาคฤหัสถ์ผู้เป็นโสดาบัน จำนวน ๓ ท่าน คือ พระเจ้าพิมพิสาร อนุตตปณิกเศรษฐี และนางวิสาขา มหาอุบาสิกา โดยวิเคราะห์บทบาทใน ๓ ด้าน คือ บทบาทด้านครอบครัว คฤหัสถ์ผู้เป็นโสดาบันมีการครองเรือนเหมือนปุถุชน มีความรับผิดชอบและรู้จักหน้าที่ของตน บทบาทด้านสังคม คฤหัสถ์ผู้เป็นพระอริยบุคคล ปฏิบัติธรรมเหมือนกับคฤหัสถ์ปุถุชน แต่ประพฤติปฏิบัติได้ยิ่งกว่าปุถุชนทั่วไป บทบาทด้านศาสนา เมื่อได้บรรลุธรรมแล้ว คฤหัสถ์ผู้เป็นพระอริยบุคคล มีความมั่นคงในพระรัตนตรัย ไม่มีความตระหนี่ ทั้งทำนุบำรุงส่งเสริมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้แพร่หลาย คฤหัสถ์ผู้เป็นพระโสดาบัน และสกทาคามีเมื่อตายแล้วมีคติภพ คือ ไม่เกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต หรือนรก ภูมิอย่างต่ำ คือ มนุสสภูมิ ^{๒๔}

๑.๖.๖ พระมหาถวิล เตชะคำ ได้กล่าวถึงอุบาสก ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “อุบาสกในพระไตรปิฎก” ผลการวิจัยพบว่า อุบาสกมาจากคนทุกวรรณะที่เลื่อมใสในพระรัตนตรัย อุบาสกบางกลุ่มสามารถบรรลุธรรมผลได้เหมือนบรรพชิต คือ ได้ฟังพระธรรมเทศนา โดยมากได้แก่ อนุพุทโธภา และอริยสัจ ๔ แล้วตั้งใจบำเพ็ญเพียรก็สามารถบรรลุธรรมผลได้ อุบาสกนับถือเลื่อมใสพระรัตนตรัยเป็นเบื้องต้น และตั้งใจดำเนินชีวิตให้สมบูรณ์ตามคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นเบื้องปลาย อุบาสกมีบทบาทส่งเสริมพระพุทธศาสนา ได้แก่ อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ สร้างเสนาสนะ ถวายวัตถุมีส่วนในการชำระอธิกรณ์ และประกาศเผยแผ่คำสอน การดำเนินชีวิตของอุบาสก ต้องมีคุณธรรม ๕ ประการ คือ มีศรัทธาเชื่อถือมั่นคงในเหตุผล มีศีล ๕ ไม่เชื่อเรื่องที่ไร้ประโยชน์ เชื่อกรรม

^{๒๓} สุนทรี สุริยะรังษี, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีอุบาสิกาคฤหัสถ์ที่ได้รับเอตทัคคะ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า บทคัดย่อ, ๑๐๕.

^{๒๔} สีนชัย วงษ์จำนงค์, “การศึกษาคติภพของคฤหัสถ์ผู้เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า บทคัดย่อ.

ไม่แสวงหาทักษิณียบุคคลนอกศาสนา และให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาสม่ำเสมอ^{๒๕}

๑.๖.๗ ธนกุล ฉัตรเลขวนิช ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตของอุบาสก ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเชิงเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตของอุบาสกในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบัน” ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมคำสอนพื้นฐานสำหรับอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มี ๔ หมวด คือ อุบาสกธรรม ๕ ไตรสิกขา อายมมุข ๖ ทิศ ๖ อุบาสกในสมัยพุทธกาลได้ปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวอย่างเคร่งครัด เปรียบเทียบการดำเนินชีวิตของอุบาสกในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบัน มีการให้ทาน ถือศีล เจริญภาวนา และปกป้องคำชู้พระพุทธศาสนา^{๒๖}

๑.๖.๘ ดวงกมล ทองคนารักษ์ ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของอุบาสิกา ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “บทบาทและความสำคัญของอุบาสิกาในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า อุบาสิกาในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบัน มีบทบาทหลายประการที่เหมือนกัน เช่น การอุปถัมภ์พระสงฆ์ การจัดเตรียมถวายทาน การเป็นกณยานมิตรให้แก่ตนเอง ได้แก่ การแสดงธรรม และการเผยแผ่พระศาสนา ส่วนบทบาทที่ต่างกัน คือ การชำระอธิกรณ์ การทูลขอให้มีพุทธานุญาตในเรื่องต่าง ๆ สำหรับบทบาทที่ไม่เหมาะสมของอุบาสิกาในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบันมีบทบาทที่คล้ายกัน คือ ทำบุญโดยหวังผลตอบแทน บริภาษณ์พระสงฆ์ ชักชวนพระสงฆ์ให้ทำผิดวินัย และแสดงอาการไม่สำรวมต่อพระสงฆ์^{๒๗}

๑.๖.๙ รังษี สุทนต์ ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า อนาถบิณฑิกอุบาสก เกิดในตระกูลเศรษฐี เป็นคนที่สมบูรณ์พร้อมในด้านโภคทรัพย์ มีกิจการค้าขายมั่นคง ผู้วิจัยสรุปบทบาทออกเป็น ๒ ด้าน คือ ในด้านสังคม อนาถบิณฑิกอุบาสก เป็นคนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สงเคราะห์อนุเคราะห์ญาติมิตรและบริวาร อนุเคราะห์คนยากจนไร้ที่พึ่งได้ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่สังคม จนเป็นที่เชื่อถือของประชาชน ในด้านการเป็นพุทธศาสนิกชน ได้พบพระพุทธเจ้า ฟังธรรมแล้วบรรลุโสดาปัตติผลเป็นโสดาบัน เป็นผู้มีความเลื่อมใส

^{๒๕} พระมหาถวิล เตชะคำ, “อุบาสกในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า บทคัดย่อ, ๑๑๐.

^{๒๖} ธนกุล ฉัตรเลขวนิช, “การศึกษาเชิงเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตของอุบาสกในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๗} ดวงกมล ทองคนารักษ์, “บทบาทและความสำคัญของอุบาสิกาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๒ - ๑๑๓.

อย่างไม่หวั่นไหวในพระรัตนตรัย มีความเคารพรักพระรัตนตรัยอย่างยิ่ง รักษาศีล ๕ ไม่ขาด ไม่บกพร่อง อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยการถวายปัจจัย ๔ แต่พระภิกษุสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ เป็นผู้พอใจในการฟังธรรมอย่างยิ่ง ได้ศึกษาเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจนสามารถชี้แจง หลักการให้นักบวชนอกศาสนาฟังได้ อีกทั้งยังเป็นแบบอย่างที่ดี ในด้านปกป้องเชิดชู เผยแผ่หลักการ และอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา ^{๒๘}

๑.๖.๑๐ พระมหาชัยวัฒน์ อภิญาณจารี (สิงห์โงน) ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตของ นางวิสาขา ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขามหาอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า นางวิสาขา เกิดในตระกูลเศรษฐี เป็นคนที่เพียบพร้อมทั้งในด้านโภคทรัพย์ และสติปัญญาเฉลียวฉลาดตั้งแต่เยาว์วัย เป็นที่รักใคร่ของปู่ย่าพ่อแม่ ตลอดจนข้าทาสบริวาร ชีวิตของนางแวดล้อมไปด้วยบุคคลผู้เป็นบัณฑิต จึงเป็นเหตุให้นางได้เรียนรู้ คุณธรรมของความเป็นบัณฑิต อีกทั้งได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าจนสำเร็จเป็นพระโสดาบันตั้งแต่เยาว์วัย ในฐานะทางสังคม นางวิสาขาเป็นที่ศรัทธาและยอมรับของประชาชน เพราะนางเป็นคนดี มีความประพฤติชอบทั้งกายวาจาและใจ รู้จักการวางตนให้เหมาะสมในการเข้าสมาคมนั้น ๆ ในด้านการเป็นพุทธศาสนิกชน นางวิสาขาเป็นอุบาสิกาคนหนึ่งที่ได้ใส่ใจในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา ตั้งแต่เยาว์วัย และยังเป็นผู้ริเริ่มถวายสิ่งอุปโภคบริโภคที่ควรแก่สมณะ เช่น ถวายข้าวยาสูบ วัตถุพาราม ยารักษาโรค ผ้าอาบน้ำ เป็นต้น ^{๒๙}

๑.๖.๑๑ เกศินี ลิ้มบุญสืบสาย ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตของหมอชีวกโกมารภัจ ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของหมอชีวกโกมารภัจที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า หมอชีวกโกมารภัจเป็นแพทย์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในสมัยพุทธกาล ท่านสำเร็จวิชาแพทย์จากเมืองตักสิลา ท่านมีบทบาทในการเป็นแพทย์ถวายการรักษาพยาบาลแด่พระพุทธเจ้า พระภิกษุสงฆ์ พระเจ้าแผ่นดิน ข้าราชการบริวาร และประชาชน นอกจากนี้ชีวกโกมารภัจยังได้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา และมีส่วนสนับสนุนให้ภิกษุได้รับความสะดวกสบายหลายประการ เช่น กราบทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตที่จงกรม และเรือนไฟ อนุญาตให้รับผ้าที่คฤหัสถ์ถวาย

^{๒๘} รังษี สุนทร, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๙} พระมหาชัยวัฒน์ อภิญาณจารี (สิงห์โงน), “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขามหาอุบาสิกา ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า บทคัดย่อ.

กราบทูลขอคำแนะนำเกี่ยวกับการฉนเนื้อสัตว์ ฯลฯ หมอชีวกโกมารภัจเป็นผู้ที่มีศีลธรรม จริยธรรม ความเป็นแพทย์อย่างสมบูรณ์ และเป็นพุทธบริษัทที่ดีเลิศท่านหนึ่ง^{๓๐}

๑.๖.๑๒ พระมหาทองสุข สุกิตโต (ไกรพงษ์) ได้กล่าวถึงวิถีชีวิตมนุษย์ ไว้ใน วิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตมนุษย์ในทรรณะพุทธปรัชญา” ผลการวิจัยพบว่า ความหมายของวิถีชีวิต หมายถึง สายทางดำเนินชีวิต แนวทางดำเนินชีวิต หนทางดำเนินชีวิตของ คนโดยความไม่ประมาท มีความประพฤติดี ปฏิบัติชอบ มีเหตุผล บนพื้นฐานที่ถูกต้องดีงาม ในการ ดำรงชีวิตอย่างสงบสุข เพื่อประโยชน์แก่ตนเอง และสังคม วิถีชีวิตที่ดีจะต้องพัฒนาให้มีความรู้ เจริญก้าวหน้าอย่างมีเหตุผลถูกต้องตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ในทรรณะพุทธปรัชญาเถรวาท มุ่งศึกษาทรรณะเกี่ยวกับวิถีทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ในสังคม ตามหลักศีลธรรม จริยธรรม และเจตคติสูงสุดของชีวิตมนุษย์ โดยผู้วิจัยเสนอให้ปฏิบัติตาม หลักอริยมรรคมีองค์ ๘ สำหรับวิถีชีวิตของคนดีต้องประกอบด้วยหลักสัปปุริสธรรม ๗ วิถีชีวิตมนุษย์ ในสังคมต้องดำเนินไปตามหลักทศ ๖ วิถีชีวิตมนุษย์ผู้ครองเรือนต้องดำเนินไปตามหลักฆราวาสธรรม ๔ วิถีชีวิตมนุษย์ผู้ประพฤติธรรมต้องดำเนินไปตามหลักนาถรณธรรม ๑๐ เป็นต้น^{๓๑}

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ดังกล่าวเป็นการศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมที่สนับสนุน การบรรลุมรรค ผลการปฏิบัติเพื่อการบรรลุมรรค หลักธรรมสำหรับอุบาสกอุบาสิกา บทบาทและ การดำเนินชีวิตของอุบาสกอุบาสิกาเอตทัคคะ บทบาทในการเผยแผ่ศาสนาของโสดาบัน ซึ่งโสดาบันที่ได้มีศึกษามาแล้วมีจำนวนไม่กี่ท่าน เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐี วิสาขมหาอุบาสิกา พระเจ้าพิมพิสาร หมอชีวกโกมารภัจ และพุทธสาวกที่ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นเลิศใน ด้านต่าง ๆ เป็นต้น หรือไม่ก็เป็นการศึกษาในภาพรวมของพระอริยบุคคลทั้งหลาย ผู้วิจัยไม่พบว่า มีผู้ใดทำการศึกษาลึกเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคฤหัสถ์ที่เป็นโสดาบัน และการบรรลุมรรคของท่าน เหล่านั้นโดยเฉพาะ ทั้ง ๆ ที่ในสมัยพุทธกาลมีคฤหัสถ์ที่บรรลุโสดาปัตติผลจำนวนมาก ซึ่งเรื่องนี้มี ความสำคัญยิ่งสำหรับปวงชนทั้งหลายที่จะได้ทราบถึงวิถีชีวิต และการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ดังนั้น จึงเป็น เหตุผลสำคัญที่จะต้องศึกษาวิเคราะห์เรื่องวิถีชีวิตของคฤหัสถ์ผู้เป็นโสดาบันในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

^{๓๐} เกศินี ลิ้มบุญสืบสาย, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของหมอชีวกโกมารภัจที่ปรากฏในคัมภีร์ พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ- ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

^{๓๑} พระมหาทองสุข สุกิตโต (ไกรพงษ์), “การศึกษาวิเคราะห์วิถีชีวิตมนุษย์ในทรรณะพุทธปรัชญา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐ - ๒๒, ๓๑, ๓๗ - ๓๘, ๔๘.

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑.๗.๑ ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย - บาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย อรรถกถาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๗.๒ ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ อรรถกถา บทความ ตำรา วิชาการ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนหนังสือ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ผ่านอินเทอร์เน็ต ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๓ เรียบเรียง และวิเคราะห์ข้อมูล

๑.๗.๔ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในเชิงพรรณนา

๑.๘ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบวิถีชีวิตของคฤหัสถ์ผู้เป็นโสดาบันในสมัยพุทธกาล

๑.๘.๒ ทำให้ทราบการบรรลุนิพพานเป็นโสดาบันของคฤหัสถ์ในสมัยพุทธกาล

๑.๘.๓ ทำให้ได้แนวทางการนำวิถีชีวิตของคฤหัสถ์ผู้เป็นโสดาบันมาใช้ในสังคมไทย